

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Josef Förster

***Václav (Remedius) Prutký OFM: Itinerarium missionum apostolicarum – úvodní studie,
edice a překlad s komentářem části I. dílu***

FF UK, studijní program filologie, obor: latinská medievistika a novolatinská studia

vedoucí práce: PhDr. Martin Svatoš, CSc.

Obecné zhodnocení:

Disertační práce je poměrně obsáhlá – na rozsahu jí dodávají přepsané, přeložené a komentované původní texty misionářských zpráv. Její skladba je přehledná – jsme informováni celkově o působení misionářů z české řádové provincie, dále o dráze Remedie Prutkého a konečně o jeho díle. Zjišťujeme, z jakých příčin a z jakého prostředí se Prutký vydával na cesty, a co tedy formovalo jeho působení i jeho cestopis. Autor zařazuje Prutkého dílo, jakož i další misionářská itineraria korektně do kontextu dějin a zpracování novolatinské literatury a také dějin cestopisů. Obojí je nepochybně aktuálním tématem, zejména v české historiografii. Navíc obojí, jak si autor uvědomuje, je důležité nejen pro úžeji vymezený okruh literárních dějin, případně zkoumání kulturního dědictví neseného latinskou literární tradicí, ale také má velký smysl pro interdisciplinární výzkum a pro kulturní dějiny vůbec. Hledáme-li dnes motivy, příčiny, strukturu a problémy soužití různých kultur, jednoznačně tak musíme činit s kritickým a pokud možno co nejvíce objektivním poznáním minulosti těchto kulturních kontaktů i střetů. Misijní působení k takovým kontaktům bezesporu patří, neboť představuje nejen kontakt stereotypů a fixovaných konceptů, s nimiž putovali a putují mnozí cestovatelé, a přímo kontakt intenzivního myšlenkového světa lidí, kteří se pokládali za nositele spásných idejí, se světem, který se odhodlávali měnit. Ať již se z hlediska dlouhodobé historické perspektivy dočká jejich působení jakéhokoliv dalšího zhodnocení, bez podrobného poznání jejich skutečných zápisků a úvah, je každé hodnocení nezbytně povrchní a nepřináší žádané historické poznání. Edice *Itineraria* je tak žádoucí k vyplnění citelné mezery.

Jednotlivosti:

Františkáni jako církevní řád jsou představeni stručně coby společenství, které kladlo velký důraz na cestu za věřícími i těmi, kdo mají být obráćeni; do Egypta se vydal již sv. František a františkánská tradice byla po staletí živá, což dokládají dějiny organizovaného poutnického cestování až do 20. století. O to zajímavější je sledovat jejich misijní působení, které je v úvodu přehledně podáno i s přesahem do dějin samotného řádu. Jako zajímavý příspěvek shledávám poznámky k postupům jednotlivých řádů, františkánů či jezuitů, ve věci akomodace – tj. přizpůsobení se místním zvyklostem, či aspoň povolení místním novým katolíkům si ponechat některé své zvyky, obřady apod.

Neméně podstatné jsou poznámky k různorodému postupu i právním sporům mezi větvemi františkánského řádu a k reakcím místního koptského kléru. Je zde jasně patrné, že misie nebyly v žádném případě organizačním ani ideovým monolitem.

Dále disertační práce sleduje život, vzdělání a přípravu Remedia Prutkého na jeho misijní působení. Obsah studií v Římě je zajímavý z hlediska snahy o důkladnou jazykovou přípravu misionářů, a je velice vhodně zdůrazněn. Bylo by stejně zajímavé moci při dalším zpracování věnovat případně prostor výuce teologických základů misijní činnosti, resp. zejména k jinověrcům a potenciálním konvertitům, abychom tak doplnili již poměrně podrobný obraz, který skýtají zprávy o vlastním působení v daných misijních místech. Tuto otázku však, alespoň co se týče některých stránek osobní roviny motivace misionářů, vyplňuje kapitola „Imitatio Christi“ (s. lxxv ff.), kterou doporučuji pro vydání tiskem rozšířit, a její zařazení považuji za velice přínosné. Podobně je Prutkého vzdělání v oboru kontroverzní teologie reflektováno v analýze jeho cestopisu při rozboru přístupu k islámu (s. lxxxiii ff.).

Vlastní působení v Egyptě, které ve shodě s pokyny Kongregace mělo charakter činnosti pastorační pouze pro tamní křesťany – Kopty – a dále charakter činnosti lékařské, je popisováno živě, často s důrazem na nejrůznější obtíže cest a zejména pobytu – časté uvedení přímých citátů nám dává dobrou představu nejen o objektivních potížích, ale i o subjektivním prožívání a sebezpřetaci členů misie. O některých vyhocených okamžicích – například věznění misionářů v Girze – zatím máme k dispozici pouze Prutkého verzi událostí.

Autor předkládané disertační práce si je však velice dobře vědom toho že cestopis představuje také „nedobrovolné kulturní sebpředstavení výchozí kultury“ (Harbsmeier) a je nutno hodnotit velice kladně, že chce misijní itineraria podrobit zkoumání z toho úhlu pohledu. Je obeznámen s podstatnými pracemi, které se analýze cestopisů zkoumaného období věnují, a to v českém i celoevropském kontextu. Jeho snaha vyplnit analýzou

misijních cestopisů neprobádaný prostor, je zcela na místě a musí být rovněž vysoce oceněna., zejména z hlediska zařazení cestopisů v rámci vyvíjejícího se apodemického diskursu – jak by vyzněly některé Prutkého přístupy ve srovnání s cestovateli předcházejícího i následujícího století!

Některé prvky bychom ovšem našli shodné, a přetrvávající až do líčení cestovatelů 20. století – nejde jen o celé koncepty („mohamedána“, „paši“, ale i proměny Egypta – sláva prvních křesťanů versus dnešní úpadek atd.), ale též o řady konkrétních situací, jimiž se pochopitelně tyto koncepty manifestují (chaotická scéna příjezdu v Alexandrii s rvačkou o zavazadla).

Nezbytnou a zcela správně zařazenou kapitolou práce je analýza misionářových postojů k islámu i „heretickým“ Koptům. Autor práce identifikuje i jistou větší ostrost misionáře v kritice „heretiků“ dokonce ve srovnání s jiným náboženstvím – islámem. Toto je opět jev, který se bude manifestovat ještě u cestujících kněží v 19. století.

Dva základní binární koncepty – „my“ a „oni“ a „dnes“ a „kdysi“ jsou v Prutkého díle identifikovány velice přesně. Dotyční oni ovšem nejsou jen „mohamedáni“ ale také jacíkoliv křesťané a heretikové, a „kdysi“ – tedy slavné doby Egypta, se týkají křesťanského a faraónského Egypta. Ve vnímání těchto dvou slavných fází starého Egypta je ovšem ještě rozkryt jistý rozdíl. Celkově je dokladováno misionářovo zaujetí egyptským starověkem, které vychází z autopsie – Prutký není v oblasti faraónského ani koptského ani islámského Egypta žádným přejímatelem citátů. Naopak jistým způsobem předznamenává, a v tom je další přínos autorovy analýzy, cestopisy přelomu 18. a 19. století, a je konkurentem Claudia Sicarda, R. Pococka a F. Nordena. V této souvislosti trochu překvapí nepřesnosti v nákresech egyptských památek, které dokládají známý problém, kreslíř přizpůsobil egyptské prvky jiným, které znal – pyramida připomíná Cestiovu v Římě, atd. Jak to vysvětlit?

Edici cestopisu z hlediska filologického nepřísluší mi jako egyptologu hodnotit, co však považuji za bezesporu přínosné, je, aby případné knižní vydání v úplnosti zahrnuło latinský text, neboť ne-li z jiných věcných a odborných důvodů, osobitá a bohatá Prutkého latina si to bezesporu zaslouží.

Pro knižní vydání by bylo možno uvažovat o rozšíření některých komentářů k textu, již v této podobě jsou však přehledné a informativní. Pro knižní vydání lze také doporučit ještě jednou revizi arabských tureckých a dalších neevropských místních i osobních jmen a názvů (např. u čínských císařů trochu matoucí přepis oficiálních jmen), pro účely disertační práce, která neřeší otázky orientální filologie jsou však občasné nesrovnalosti vcelku nedůležité.

Práci považuji za velice přínosnou, aplikující nosné postupy analýzy editovaného žánru, respektující interdisciplinární postupy a zdaří-li se její knižní vydání – zpřístupňující vysoce zajímavé literární a historické díl. Doporučuji ji tedy k obhajobě.

V Praze dne 19. 9. 2007

PhDr. Hana Navrátilová, PhD.

Český egyptologický ústav FF UK